

A DEBRECENI EGYETEM CENTENÁRIUMI ELŐKÉSZÜLETEI

CENTENARY PREPARATIONS AT THE UNIVERSITY OF DEBRECEN. The editors of the journal offer status reports on the preparations for the centenary celebrations of the University of Debrecen in 2010. Special attention is devoted to those publications which thematize the history of the university (as well as the history of its predecessor institutions) and of the faculties, of which pre-eminent position is occupied by the commemorative centenary volume offering a comprehensive history of the university in answer to the expectations and requirements of the 21st century. Brief surveys are provided of preparatory projects such as the ones aimed at establishing a Museum of the University, the processes of conducting interviews pertaining to the history of the university, as well as the emerging programs of the centenary year.

A Debreceni Egyetem 2012-ben ünnepli alapításának 100. évfordulóját, de ennek méltó lebonyolítására az alma mater vezetése csaknem 10 évvel korábban megkezdte a felkészülést. Nagy János rektor 2003 januárjában 16 tagú Centenárium Emlékbizottságot hívott létre, amelynek elnöki feladataival Berényi Dénes akadémikust, az MTA Atommagkutató Intézet korábbi igazgatóját bízta meg. Tagjai az egyetem rektora, két rektorhelyettese, néhány korábbi rektora, professzorok, az oktatói gárda néhány további kiemelkedő tagja. Helyet kapott a Bizottságban Gáborjáni Szabó Botond, a Református Kollégium gyűjteményeinek igazgatója, valamint Szállási Árpád a kiemelkedő orvostörténész. A Bizottság 2003. január 31-én tartotta alakuló ülését. Ugyanaznap alakult meg az Emlékbizottság két „albizottsága” is, az Egyetemtörténeti (23 tag, vezetője Barta János történészprofesszor), valamint Múzeumi Levéltári (16 tag, vezetője Bartha Elek néprajzprofesszor). A Bizottság és albizottságai tanácsadó jogkörrel rendelkeztek, feladatuk azt kapták, hogy a centenárium méltó megünneplésére készítsenek tervezeteket, javaslatokat, és azokat terjesszék a rektori vezetés elé. A két albizottság – nevének megfelelően – elsősorban az évfordulóra tervezett egyetemtörténeti kötet/kötetek előkészítésével, illetve az egyetemi múzeum felállításának feltételeivel foglalkozott. Az Emlékbizottság kezdetben, általában negyedévente-félévente tartotta üléseit, az ünnepség időbeli távolsága, a feladatok tág határideje miatt azonban munkája a későbbiekben engedett szigorú szabályozottságából.

Mindez persze ezekben az években sem jelentett tétlenséget. Elkészült több, az egyetemtörténeti kötet összeállításához nélkülözhetetlen részlettanulmány. A Történelmi Doktori program több doktorandusza is egyetemtörténeti témából készítette el PhD értekezését. Mudrák József a Bölcsészettudományi Kar 1949-ig tartó történetét, Hollósi Gábor a Jog- és Államtudományi Kar történetét dolgozta fel, Király Sándor a két világháború közötti diáksegélyezésekről, Kerepeszki Róbert ugyanezen időszak diákegyesületeiről írt értekezést. (Utóbbi a téma korábbi feldolgozásával az Országos Tudományos

Diákköri Konferencián Pro Scientia díjat nyert.) Hollósi Gábor értekezését saját kiadásban jelentette meg, az egyetem anyagi támogatásával pedig *Közlemények a Debreceeni Tudományegyetem történetéből* címmel sorozatot indított, amelynek megjelentetése azonban négy szám után megszakadt. Pilishegyi Péter tollából 2005-ben megjelent egy kötet az egyetem újjáalakulásának, az integrációnak a témaköréből is *Egyetemünk története. Az integráció nyolc éve (1996–2004)* címmel. Mudrák József PhD értekezésének megvédését követően, 2007. március 1-jétől a Rektori Hivatal ügyvivő-szakértőjeként kapott megbízást anyaggyűjtésre, az egyetemtörténeti kiadvány segítésére.

Megindult az egyetemi múzeumba szánt anyag gyűjtése is. Felelőse Szilágyi Judit néprajz szakos PhD hallgató lett. A munkát azonban gátolta a helyiség és az anyagi feltételek elégtelen volta.

A centenáriumi előkészületek a 2007-i rektorváltással megélénkültek. Fésüs László rektor 2007 novemberében újra összehívta az Emlékbizottságot, majd a munka gyorsítása érdekében 2008 januárjában 10 tagú Operatív Csoportot állított fel, amelybe az Emlékbizottság és az egyetemtörténeti albizottság elnökei mellett Rófi Mónika egyetemi főtitkárt, Virágos Márta könyvtári főigazgatót, Kapusz Nándor főtanácsost, az Orvostörténeti Múzeum vezetőjét, Pallai László adjunktust (Történelmi Intézet), Tóthné Kiss Erzsébetet, az AMTC Elnöki Hivatal hivatalkézeltőjét, Mudrák József ügyvivő-szakértő referenst, Szilágyi Judit muzeológust és Csiszár-Szabó Eszter referenst kérte fel. Vezetője a mindenkorai Rektor (2010-ig Fésüs László, azt követően Fábíán István) lett. Az Operatív Csoport terveiben is szerepelt a rendszeres havonkénti ülés, ami idővel ugyancsak ritkult. A csoport azonban kisebb létszáma, és az ügyvitelhez közelebb álló tagjai miatt valóban hatékony munkát tudott végezni.

Az Emlékbizottság és az Operatív Csoport ülésein azután pontosabbá lehetett tenni – és az idő szorítása miatt kellett is – a centenáriumi ünnepséggel kapcsolatos feladatokat. Rektori döntés született arról, hogy az egyetem százéves történetét összefoglaló centenáriumi kötetben minden kar külön kötetben gondoskodik saját történetének megírásáról, ami elősegítheti a közös kötet előmunkálatait, készüljön kétnyelvű (magyar–angol) díszes (reprezentatív) kiadvány. A két testület ülésein számos személyi – a készülő, vagy még csak tervezett kiadványok szerzőire, szerkesztőire, felelőseire vonatkozó – javaslat és döntés született. Igyekeztek felgyorsítani a múzeum kialakításának feltételeit is. Általános vélemény szerint az egyetemi múzeumnak nem kizárólag (és talán nem is elsősorban) a tudományt kell szolgálnia, hanem a látogatók érdeklődését, kíváncsiságát is ki kell elégítenie. Többféle javaslat hangzott el a múzeum helyének kijelölésére. Méltó helye lehetett volna a központi épület valamelyik – kiköltöztetendő – egységének felszabaduló helye, végül azonban a rektori vezetés az egyik – a Nagyerdei körúton található, műemléki jellegű – professzori villa mellett döntött. Megszületett a centenáriumi év tervezett eseményeinek menetrendje, amelyben a reprezentatív ünnepségek mellett nemzetközi konferencia, szakmai-oktatási vitafórum, sport és kulturális rendezvények is szerepelnek. A rektori vezetés kezdeményezte a Magyar Postánál

az évfordulóra emlékbélyeg sorozat kiadását. Többször felmerült az egyetemi levéltár létrehozásának kérdése is. (A felsőoktatásban dolgozó levéltárosok szövetségének – MFLSZ – megállapítása szerint az országban a Debreceni Egyetem az egyetlen, amelynek nincs önálló levéltára.) Erre azonban nem született megoldás.

A határidők közeledtével egyre pontosabban körvonalazódhatott az egyetemtörténeti kötet tartalma. A szerkesztők (Orosz István főszerkesztő és Barta János szerkesztő) nem akartak megelégedni az egyes karok, intézetek, netalántán tanszékek rövid, de párhuzamosan előadott történetével, az egymás mellé állított professzori életrajzokkal, hanem az egyetem és karai eseménytörténetét, az ott folyó tudományos munka, az oktatás, a hallgatói élet főbb jellemzőit is szerették volna összességében megjeleníteni. Elképzeléseik megvalósulását tükrözheti a kötet alább közölt tartalomjegyzéke. Az egyes fejezetek szerzői többször az adott terület (kar, intézet) munkatársai lettek, akik első kézből ismerhették az általuk leírtakat. De helyet kaptak közöttük fiatalok is, akik PhD értekezésükkel, publikációikkal bizonyították rátermettségüket, felkészültségüket az adott témában. Az eltérő felfogás, a szerzők eltérő módszerei persze nehéz, és nem minden esetben tökéletesen megoldható feladat elé állították a szerkesztőket.

A 40–45 ívesre tervezett, 45–50 szövegekőzi (fekete-fehér képet tartalmazó) kötet – amely alapvetően a kronologikus felépítést követi – végül hat nagyobb egységre tagolódik. De nem hiányozhatnak belőle a debreceni felsőoktatás kollégiumi és agrár-előzményei, s egy fejezet erejéig belekerült az integrációból kimaradt Teológiai Akadémiának (újabbán Hittudományi Egyetemnek) a széttagolódás óta lezajlott története is. A nagyobb hagyományokkal rendelkező karok külön fejezetet/fejezeteket kaphattak, míg az utóbbi egy-másfél évtizedben létrehozott egységeknek természetesen jóval mérsékeltabb terjedelem jutott.

A kötet tartalomjegyzéke és az egyes fejezetek szerzőinek névsora a következő:

Rektori köszöntő

Előszó (*Szerkesztők*)

A. FELSŐOKTATÁS DEBRECENBEN AZ EGYETEMALAPÍTÁST MEGELŐZŐEN

I. A Debreceni Egyetem bölcsője a város Református Kollégiuma

(*Fekete Károly*)

II. A debreceni agrár-felsőoktatás kialakulása (*Szász Gábor*)

B. EGYETEMALAPÍTÁSI TERVEK ÉS A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM

MEGALAKULÁSA (*Mudrák József*)

C. AZ ALAPÍTÁSTÓL AZ EGYETEM SZÉTDARABOLÁSÁIG (1914–1949/1950)

I. Felépítés, működés, oktatás, tudományos munka

(*Mudrák József – Király Sándor*)

II. A Református Hittudományi Kar (*Fekete Károly*)

III. A Jog- és Államtudományi Kar (*Hollósi Gábor – P. Szabó Béla*)

IV. A Bölcsészettudományi Kar (*Mudrák József*)

- V. Az Orvostudományi Kar (*Kapusz Nándor – ifj. Barta János*)
- VI. Tanárvizsgáló Bizottság, Tanárképző Intézet (*Orosz Gábor*)
- VII. Diákegyesületek a két világháború között (*Kerepeszki Róbert*)
- VIII. Diáksegélyezés, kollégiumok, sport (*Király Sándor*)
 - D. A SZÉTTAGOLTSÁG KORA (1950–1999)
 - I. A Kossuth Lajos Tudományegyetem (*Barta János*)
 - II. A Bölcsészettudományi Kar (*Bársony István*)
 - III. A Természettudományi Kar (*Bazsa György*)
 - IV. Az egyetemi könyvtár (*Virágos Márta*)
 - V. Református Teológiai Akadémia/Hittudományi Egyetem (*Fekete Károly*)
 - VI. Az Orvostudományi Egyetem (*Kapusz Nándor – Petrovics Alica*)
 - VII. A debreceni agrárfelsőoktatás 1945–1999 között (*Szász Gábor*)
 - E. AZ ÚJJÁALKULÁS IDŐSZAKA (2000-TŐL NAPJAINKIG)
 - I. Universitas Egyesülés, Egyetemi Szövetség (*Nagy Sándor*)
 - II. Az integrált egyetem (2000–2010) (*Turi Gábor*)
 - III. Új képzési irányok, új karok
 - 1. Műszaki Kar
 - 2. Zeneművészeti Kar
 - 3. Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar
 - 4. Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar
 - 5. Állam- és Jogtudományi Kar
 - 6. Egészségügyi Kar
 - 7. Fogorvostudományi Kar
 - 8. Gyógyszerésztudományi Kar
 - 9. Népegészségügyi Kar
 - 10. Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar
 - 11. Informatikai Kar
 - IV. Hallgatói érdekképviselő az integráció időszakában (*Pilishegy Péter*)
 - F. FÜGGELÉK
 - I. Egyetemi és kari vezetői névsorok (*Mudrák József*)
 - II. A képek jegyzéke
 - III. A legfontosabb források és szakirodalom jegyzéke (*Mudrák József*)

Biztató kezdeményezések történtek az egyetem múltját feldolgozó más kiadványok támogatására és létrehozására is. Ezek közé tartozik a *Gerundium* folyóirat megalapítása. (Első száma 2010 februárjában jelent meg.) Az Egyetemi Könyvtár kiadásában kötet készül az egyetem rektorairól, Mudrák József befejezte a Debreceni Egyetemtörténeti Lexikon jelentős (1949-ig terjedő) részét, Kántor Sándorné az egyetem története során kitüntetetes (király-, kormányzó-, népköztársasági, köztársasági gyűrűt szerző) doktori

címbe részesítettek névsorát állította össze, Rófi Mónika összeállításában kötet készül az Aulában helyreállított díszes üvegablakokról. Elkészült és megnyílt az egyetem Orvostörténeti Múzeuma a szépen berendezett Kenézy-villában. Szilágyi Judit és Zsadányi György technikus interjúk készítését kezdték meg az egyetem számos nyugdíjas (vagy még aktív idősebb) oktatójával, dolgozójával, továbbá olyan volt hallgatókkal, akik ma már csaknem elfeledett időkre, eseményekre, szereplőkre emlékeztek, akik információval tudtak szolgálni az egyetem működéséről, szervezetének alakulásáról, az egyetem tudományos és oktató munkájáról az elmúlt évtizedekben. Elkészült a kizárólag a centenáriumi évben használatos egyetemi logó (Tóth Miklós grafikusművész alkotása).

Sajnos mégoly hosszas és alaposnak látszó előkészítés ellenére sem sikerült minden problémát megoldani. Öröndetes, hogy az utóbbi években-hónapokban több kari történet is megjelent, de a karoknak csak egy része tudta a centenáriumi kötetet megelőzően kiadni saját történetét. Így a centenáriumi kötetben eredményeiket már nem, vagy csak korlátozottan lehetett felhasználni. Anyagiak akadályozzák a múzeum végső formában történő berendezését, mivel a számításba vett professzori villa megfelelő építészeti átalakítása meghaladná az egyetem jelenlegi erejét. Az évfordulóra legfeljebb időszak kiállítás rendezésére jut fedezet. Hasonló okokból késni fog a reprezentatív kötet kiadása is. A remények szétfoslásában szerepet játszik az is, hogy az egyetem pályázata az Európai Egyetemek Szövetsége (EUA) 2012-ben sorra kerülő konferenciájának megrendezésére eredménytelen maradt.

Tisztázódtak a centenáriumi év eseményei, amelyek a jelenlegi tervek szerint az Egyetem Napjától (2012. február 4.) az őszi doktoravatásig (november 25.) tartanak majd. Fontosabb eseményei a centenáriumi kötet bemutatása és az egyetemi kiállítás megnyitása mellett a Magyar Rektori Konferencia debreceni ülése, a természettudományos élménypark átadása lesznek. Természetesen a fontosabb rendezvényekre meghívást kapnak az ország közjogi méltóságai és a többi felsőoktatási intézmény képviselői is.

A határidők közeledtével az érdemi munka javarészt az egyes részletfeladatok felelőseire, szerkesztőkre hárul. Az Emlékbizottság tevékenységi köre összeszűkül. De a tagok létszáma is megfogyott. A nyolc évvel ezelőtti tapasztalt, életkorukban sem fiatal tagok egy része elhunyt, mások nyugalomba vonultak vagy állást változtattak. Csak a cél maradt változatlan: méltó módon megünnepelni az egyetem alapításának 100 éves évfordulóját.

Maga módján a Gerundium szerkesztősége is igyekszik hozzájárulni a tervezettnél, és az esemény rangját megilletőnél várhatóan szerényebb megemlékezés sikeréhez.

Debrecen, 2011. december

A folyóirat Szerkesztőbizottsága